

Vilni Pelnēnu atceroties

Anete Ašmane

Nav manos spēkos apkopot tos daudzos stāstus, atmiņas un iespaidus, ko par Vilni Pelnēnu (1944–2006) glabā visi viņa kolēģi Latvijas Nacionālajā simfoniskajā orķestrī (LNSO), viņa studenti mūzikas vidusskolās un akadēmijā, viņa draugi, domubiedri un apbrīnotāji. Stāstu ir ārkārtīgi daudz, jo to varonis bija atvērts, ar lielisku humora sajūtu, ista sabiedrības dvēsele kā darbā, tā ārpus tā. Protams, viņš bija arī izcils mūziķis un saprotošs pedagogs, bet pāri visam kolēģu un domubiedru atmiņās atkal un atkal atskan frāze – Vilnis bija Personība. Ceru, ka šie daži kaleidoskopiskie atmiņu fragmenti to apliecinās.

NORMUNDA ŠNĒ STĀSTS

“NEPĀRSPĪLĒŠU SAKOT, KA NEVIENS CILVĒKS MANĪ NAV ATSTĀJIS TIK DAUDZ NOSPIEDUMU, KĀ VILNIS PELNĒNS.”

Kādas ir jūsu pirmās atmiņas, kāda bija pirmā satikšanās ar Vilni Pelnēnu?

Kad pēc neveiksmīgā vijoles spēles mēģinājuma sāku spēlēt oboju, protams, interesējos par šo instrumentu un to, kas vispār notiek. Kaut arī dzīvoju un mācījos Jelgavā, vairākas reizes nedēļā braucu uz koncertiem Rīgā, jo te patiešām bija, ko dzirdēt. Latvijas Radio simfoniskajā orķestrī, kā tolaik sauca LNSO, protams, visupirms meklēju savu instrumentu, un tā droši vien ir pirmā tikšanās ar Viļņa personību un obojas skanējumu, jo viņš tolaik bija koncertmeistars. Tas ilgu laiku bija mans priekšstats par to, kā obojai jāskan. Varēja būt kāds 1976. vai 1977. gads. Tad bija viens konkurss, kur pirmo reizi tikāmies klātienē, kad Vilnis pienāca mani apsveikt ar kādu iegūto vietu.

Pēc tam sekoja studijas pie Viļņa?

Nē, pēc Jelgavas aizgāju uz konservatoriju, bet pirmos divus gadus mācījos pie Elmāra Zemoviča, tikai pēc tam pārgāju pie Viļņa, jo tad viņš sāka strādāt konservatorijā. Bet istā sadarbība jau mums sākās agrāk – es vēl mācījos pēdējā kursā Jelgavā, bet mani uzaiicināja strādāt LNSO. No tā brīža ļoti daudz bijām kopā, gandrīz katru dienu, kopīgi izspēlēts milzīgs repertuārs. Bet tā kopābūšana nebija tikai mūzikā, bet arī dzīvē, jo, kad pārcēlos uz Rīgu, Vilnis kļuva man par tādu kā tēvu, no viņa esmu ļoti daudz mācījies.

Kas ir tas, ko viņš jums iemācījis?

Kā šnabi dzert! (*smejas*) Patiesībā – ārkārtīgi daudz, jo viņš man tiešām bija paraugs dzīvē un darbā. Negribu teikt, ka mani vecāki bija ļoti konservatīvi vai stingri, bet tomēr viņi ir skolotāji, viņi vēlējās, lai viņu bērns vienmēr būtu kārtībā. Es arī mācījos tajā pašā skolā Jelgavā, kur viņi strādāja, un tas spiediens bija diezgan liels. Viss labais un sliktais, ko dariju, uzreiz tika apspriests gan skolā, gan mājās.

Kad sāku strādāt orķestrī, kaut kādā veidā izrāvos no šīs dzīves un nonācu pavisam citā situācijā, kas bija daudz brīvāka pat tiem laikiem, ar daudz lielāku horizontu. Vilnis man bija blakus visu laiku. Viņš ļoti neuzkrietošā, filigrānā veidā norādīja uz to, kā vajadzētu, ko es daru pilnīgi aplam, kā dzīvē notiek dažādas lietas. Viņa personība bija tāda, ka tam faktiski nebija iespējams pretoties, viņš mācēja pārliecināt par savu domu ārkārtīgi mierīgā veidā, argumentēti ar savu dzīves pieredzi, ar ko viņš dalījās ļoti nesavtīgi.

VISI ATKLĀJUMI, KAS ŠODIEN IR PAŠI PAR SEVI SAPROTAMI, MUMS NĀCA CAUR PERSONĪGO KĻŪDU UN ATRADUMU METODI

Negribu tagad runāt par sevi, bet iedomājieties – es mācījos Jelgavā, biju pirmais džeks, labi spēlēju, man nebija konkurentu, viss sanāca, vārdu sakot – jūra līdz ceļiem. Un tad es atbraucu uz Rīgu, uz profesionālu orķestri, kur faktiski tā līmeņu starpība bija ļoti liela, īpaši tajā laikā. Protams, stingri ņemot, es tam nebiju gatavs nekādā veidā. Bet, pateicoties Viļņa smalkjūtībai un spējai precīzi pateikt to, kas trūkst un kas jādara, man tas nenotika sāpīgā veidā ar apdauzīšanos pret šīs profesijas stūriem.

Neviena akadēmija arī mūslaikos nesagatavo jaunu mūziķi darbam orķestrī, tāpēc šis pieredzes moments ir ekstrēmi svarīgs. Un šī atskārsme, ka mūsu profesijā nekad nekas nebeidzas, laikam ir pati svarīgākā. Diendienā redzēju, cik atbildīgi Vilnis attiecas pret koncertiem, mēģinājumiem, lai viss būtu iespējami augstākā līmenī,

Vilnis Pelnēns

ideāli. Tas bija tas vārds neizteiktais piemērs, kam es pēc tam sekoju visu savu dzīvi. Tolaik biju ķerts uz perfekciju – ja man koncertā viena nots neiznāca tā, kā gribēju, varēju par to ilgi pārdzīvot.

Vilnis man ir daudz stāstījis, esmu daudz naktis pavadījis pie viņa Imantas virtuvē, runājot par dzīvi, klausoties viņa neaizmirstamos stāstus. Viņš bija lielisks stāstnieks, jebkuru atgadījumu mācēja izstāstīt tā, ka varēji klausīties vaļā muti. Viņa humors dažreiz radīja situācijas, kad vienkārši nevarēju paspēlēt, smējās līdz asarām. Vienreiz mani pat pie sevis izsauca Sinaiskis un jautāja, kāpēc es visu laiku smejos. Teicu, ka man tāda fizionomija, bet viņam jau bija skaidrs, ka Pelnēns mani smidina. Bet Vilnis pat Sinaiskim bija liela autoritāte. Viņš, tāpat kā Valdis Zariņš, Arvīds Klišāns, Ģirts Pāže un Vilnis Strautiņš, veidoja orķestra mugurkaulu.

Vilnis orķestri bija arī sabiedrības dvēsele?

Noteikti! Arī toreiz orķestri bija arod biedrība, bet pavisam citāda, nekā šodien. Viņi rikoja Jaungada ballītes un citus saviesīgus pasākumus, un Vilnis tur bija vienkārši neaizstājams. Viņš dejoja ar dāmām, plēsa jokus, ķēmojās, organizēja un uzturēja gaisotni.

Un tad bija viņa otra puse, kas attiecās uz darbu un profesionālām lietām, bet tas nebija pārspilēti smagi, bet ļoti atbildīgi un pozitīvā nozīmē nopietni. Viņš mācēja radīt vieglumu tajā, ko kopā darījām.

Ko varat teikt par Vilni Pelnēnu kā pedagogu Mūzikas akadēmijā?

Protams, ka oficiālās nodarbības mums nebija pārāk daudz, jo bijām ļoti aizņemti orķestrī, kur katru nedēļu bija jauna programma. Daudzas lietas, kas attiecās uz repertuāru akadēmijā, pārrunājām citās vietās un apstākļos – vienkārši tad, kad bija brīvs brīdis. Kā pedagogs viņš piedāvāja daudz variantu, kā risināt kādu problēmu, jo ļoti uzticējās, vismaz man. Bieži atzīmēja, ka negrib uzspiest neko, tikai piedāvāt savu variantu, viedokli.

Viņš spēja radīt nepiespiestas atmosfēras sajūtu arī, ejot uz skatuves. Uzsvēra, ka vajag domāt par mūziku, nevis kaut kādiem sīkumiem. Man tas ļoti palīdzēja, jo jutos pilnīgi otrādi – ļoti uztraucos par tehniskām lietām, bet muzikālā puse tolaik nebija tik spilgta.

Protams, es būtu vēlējis, lai mūsu sadarbība akadēmijā būtu apjomīgāka, bet tajā pašā laikā – varbūt labi, ka bija tieši šādi, jo nebija akadēmijas sienu formalitātes.

Vai tas, kā Vilnis strādāja ar jums, ir ietekmējis arī to, kā pats strādājat ar studentiem?

Vilnis pilnīgi noteikti ir atstājis pēdas manā sirdī, dvēselē un prātā. Gan jau atbilde uz jautājumu ir “jā”, taču ne tiešā veidā uz pedagogiju, bet uz dzīvi vispār. Es nepārspilēšu, sakot, ka neviens cilvēks manī nav atstājis tik daudz nospiedumu, kā Vilnis Pelnēns.

Varētu teikt, ka tādu pašu nospiedumu Vilnis atstājis Latvijas mūzikas vēsturē?

Noteikti! Viņa personība bija tā, kas garantēja viņam šo statusu. Viņš pēc tā nekādā veidā netiecās, speciāli nestrādāja pie sava tēla vai kā tamlīdzīgi. Tas nebija nepieciešams, jo viņa harisma bija neaprstāma. Viņš absolūti atvērti pieņēma, ka kāds var nepiekrīst viņa viedoklim, tādā ziņā viņš bija pilnīgi brīvs. Domāju, ka savas dzīves ražīgākajā laikā viņš bija paraugs, etalons, kuram līdzināties. Ziniet, tas laiks, kad mēs visi kopā veidojāmies, nav salīdzināms ar šodien – nebija nekādas informācijas, bija slikti ar visu tehnoloģisko pusi, ļoti slikti instrumenti, mēs lielā mērā vārijāmies savā sulā. Visi tie atklājumi, kas šodien ir paši par sevi saprotami, mums nāca caur personīgo kļūdu un atradumu metodi.

Kad bija iespēja dzirdēt kādus ierakstus, piemēram, Holligera, mums daudzējādā ziņā atvērās acis. Sapratām, kā tam būtu jāskan, bet ne to, kā to izdarīt. Mēs daudz par to domājām, pavadījām garas stundas, taisot mēlītes, meklējām, kā uz tiem štrunta instrumentiem vispār kaut ko izdarīt.

Ar Maiju Prēdeli, Pēteri Plakidi, Maiju Kriģenu un Agnesi Argali

Ar Pēteri Plakidi koncertzālē Ave Sol

Lai jūs saprastu – kad 1986. gadā aizbraucu uz Mīnhenes konkursu, uz sava instrumenta nevarēju nospēlēt Cimmermaņa koncerta augšējās notis un skaidri zināju, ka pēc pirmās kārtas man būs jābrauc mājās tieši šī iemesla dēļ. Situācija bija krimināla.

Tagad ir pavisam citādi – informācijas ir tik daudz! Ja kādam ir pacietība rakties un vēlme braukt pa pasauli, viss ir pieejams. Tolaik bija vēlēšanās, bet nebija iespēju. Tagad ir otrādi – nezinu, vai visiem ir vēlēšanās. Ceru, ka ir, bet laikā, kad strādāju ar studentiem Mūzikas akadēmijā, redzēju, ka ne visi izdara lietas līdz galam.

Vai esat sadarbojies ar Vilni arī kā diriģents?

Ne pārāk daudz. Bet varbūt, tieši Viļņa pamudināts, es arī nostājos orķestra priekšā. Tas notika, kad ar “Rīgas kamer mūziķiem” sākām spēlēt darbus, kur bez diriģenta vairs nevarēja, bet mūsu sarunās Vilnis jau pirms tam bija ieminējies, ka man vajadzētu pamēģināt. Toreiz par to pat nedomāju līdz brīdim, kad varēju to darīt ar jaunizveidoto orķestri. Protams, no šīs dienas viedokļa tas izklausās pilnīgi nenormāli, bet Bēthovena Trešo simfoniju ar “Rīgas kamer mūziķiem” mēģinājām aptuveni divus mēnešus divreiz nedēļā. Saņēmām par to smieklīgi mazu naudu, bet neviens to nedarīja naudas dēļ – visi nāca uz visiem mēģinājumiem, jo bija interesanti. Nāca Vilnis Pelnēns un Uldis Urbāns, Sigurds Cirčenis – cilvēki, kuriem tas īstenībā nebija vajadzīgs, tomēr viņus kaut kas piesaistīja. Vilnis bija tāds entuziasts, ka šos vakara mēģinājumus atceros ar vislielāko cieņu. Neviens neskatījās pulksteni, tā nebija haltūra vai formāls darbs. Visiem bija svarīgs rezultāts.

DAIŅA CIMERMAŅA STĀSTS

“VIŅŠ SPĒLĒJA, UN VIŅAM SANĀCA. VIŅŠ VIENKĀRŠI JUTA, NEVIS ANALIZĒJA.”

Kādas jums pirmais nāk prātā, atceroties Vilni Pelnēnu?

Mācījos Jelgavas mūzikas vidusskolā kopā ar Normundu Šnē, un Pelnēns mums bija kā elks, kuram centāties līdzināties. Bijām tikai dzirdējuši, cik viņam skaisti orķestri un pūtēju kvintetā skan oboja, bet kā cilvēku tolaik vēl nepazinām. Atceros, ka kvintets bija atbraucis uz Jelgavu un sniedza koncertu, un man bija milzīgs satraukums pat aiznest un pasniegt Vilnim puķi. Pēc tam, ilgu gadu kopā spēlējot LNSO, tas likās visai smieklīgi. Tas bija pirmais iespaids, pēc tam jau sākās orķestra laiks. Vilnis bija ļoti cilvēcis un ļoti tolerants. Biju pavisam jauns, bez orķestra pieredzes, protams, sākums bija visai grūts, bet Vilnis nekad ne teica “tevis neštimēja”, “tu nebiji kopā”, viņš vienmēr teica “mums neštimēja”, “mums nebija kopā”. Viņš tolaik bija savas meistarības zenītā, un man kā iesācējam tas ļoti daudz deva. Vilnis un Uldis Urbāns bija lielisks oboju duets, mums, jauniešiem, bija, no kā mācīties.

Man bijuši tikai divi obojas pedagogi – Jānis Kanajevs un Elmārs Zemovičs, abiem esmu ļoti pateicīgs un ar abiem arvien uzturu kontaktus. Kaut arī nekad neesmu pie Viļņa mācījies, tomēr uzskatu arī viņu par savu skolotāju, jo tā pieredze, ko guvu, viņam sēžot blakus un kopā spēlējot, ir neaizmirstama. Prieks un laime bija spēlēt kopā!

Jāpiebilst, ka Vilnis bija kompānijas dvēsele gan orķestrī, gan saviesīgos pasākumos. Pirmā oboja savā ziņā mobilizē visu koka pušaminstrumentu grupu, un Vilnim šajā ziņā kolēģi ļoti uzticējās, viņa viedokli vienmēr ieklausījās. Es teiktu, viņš bija godavīrs.

Kā jums šķiet, vai viņš apzinājās savu autoritāti?

Domāju, ka noteikti apzinājās, bet nekad to negodprātīgi neizmantoja. Vilnis bija harismātisks līderis, kurš vienoja visu koka pušaminstrumentu grupu.

Kāds bija tas laiks, kad oboju tehniskā puse nebija tik attīstīta, nebija pieejami normāli mēlīšu materiāli?

Tas bija pilnīgi citādi! Viļņa laiks bija romantiku laiks, šodien dominē perfekcionisms. Tas nenozīmē, ka mūsdienu cilvēki necenšas spēlēt ar jūtām un dvēseli, bet nedomāju, ka Vilnis ar prātu izdomātu, ka šito spēlētā, viņam bija vairāk intuitīva, ne metodiska pieeja. Man liekas, tā spēlēja daudzi tālaika mūziķi. Viņš spēlēja, un viņam sanāca. Viņš vienkārši juta, nevis analizēja. Man tas ir ļoti iespaidīgs prātā – nevis vienkārši tīri vai ansambliiski spēlēt notis, bet iespējams pareizo noskaņu. Šodien ir vaļā robežas, ir daudz informācijas, internets, šos laikus nevar salīdzināt. Toreiz bija švaki instrumenti, mēlītes, bet vienlaicīgi cilvēki spēja sasniegt līmeni.

Aiva Zauberga, Agnese Ārgale, Vilnis Pelnēns un Dainis Cimermanis

Atceros, vēl nespēlēju orķestrī, kad Rīgā notika Vissavienības vijolnieku konkurss, trešajā kārtā visi spēlēja Čaikovska koncertu. Tur ir dažas nelielas, bet zīmīgas obojas iespēles, un man ļoti palicis prātā, cik precīzu sajūtu Vilnis tajās ielika – nevis tehniski, bet emocionāli. Sēdēju zālē un domāju, ka labāk nospēlēt nevar, varbūt vienīgi citādāk.

Domāju, ka gadu gaitā Vilnis ir nospēlējis daudz lielisku solo orķestri. Blakus sēžot, šķita, ka tas viņam tik viegli padodas, kaut gan ne vienmēr tā bija. Viņam skanēja visas mēlītes, vai laba, vai slikta. Viņš kādreiz teica, ka viņam slikta mēlīte, bet es atbildēju, ka tā varbūt viņam tikai tāda sajūta, jo tas, kas skan, ir ļoti skaisti.

Tas tiešām nāca tik viegli vai tomēr pamatā bija liels darbs?

Protams, ka darbs bija, bet daudz kas Vilnim tomēr nāca no dabas.

VILNIS BIJA HARISMĀTISKS LĪDERIS, KURŠ VIENOJA VISU KOKA PUŠAMINSTRUMENTU GRUPU

Viņš mūziku vienkārši juta. Šodien, kad tu aizej pie kāda profesora uz meistarības klasi, viņš tev pasaka, kuru notiņu īsāk, kuru garāk spēlēt, kur likt akcentu, kādu dinamiku spēlēt. Bet Vilnis arī saviem studentiem teica: “Nepietiek vienkārši skaisti nospēlēt notis, tev jāzina, ko tu ar tām notīm gribi pateikt.” To viņš arī lieliski prata pats. **Cik nozīmīga, jūsuprāt, ir Viļņa Pelnēna personība Latvijas mūzikas vēstures kontekstā?**

Domāju, ka viņš ļoti ilgi bija Latvijas vadošais obojists, un pārējie vienkārši mēģināja tuvoties viņa līmenim. Par to liecina arī fakts, ka viņš izaudzinājis praktiski visus šodienas vadošos obojistus – Egilu Upatnieku, kurš ir LNSO koncertmeistars, Pēteri Endzeli, kurš ir pirmā oboja *Sinfonietta Rīga* un Operas orķestrī, Mārtiņu Zālīti, kurš ir koncertmeistars Liepājas Simfoniskajā orķestrī. Viņiem visiem ir Viļņa skola.

Lai arī neesat pie Viļņa mācījies, vai jūsu pedagoģisko darbu kādā veidā viņa principi un metodes ir ietekmējušas?

Noteikti, bet šodien pedagoģija, protams, ir citāda, jo pieejamas meistarības klases, pieejama informācija par metodiskām lietām, notis pieejamas. Bet cilvēcis pusē jau tas neietekmē, es arī cenšos nebūt skarbs pret bērniem, piesaistīt ar labo, ar pozitīvu gaisotni, lai viņi spēlētu ar prieku. Protams, bērniem nepatīk vingrināties, bet diemžēl bez tā melnā darba mūzikā neko nevar izdarīt.

Gribēju pieminēt arī laiku, kad Vilnis strādāja Mūzikas akadēmijā, kur bija izdomājies tādu lietu – kad studentiem bija eksāmens, viņš aicināja to klausīties visus spēlējošos obojistus. Kad studenti bija nospēlējuši, visi izteica savas domas par dzirdēto. Domāju, tas bija ļoti vērtīgi.

Studentiem noteikti bija dubults uztraukums spēlēt Latvijas labākajiem obojistiem.

Jā, bet, no otras puses, pie tā jāradinās, ja gribi būt spēlējošs mūziķis. **Vai šādā veidā Vilnis veidoja ne tikai LNSO oboju grupu, bet uzturēja visu Latvijas obojistu kopienu?**

Jā, noteikti. Mūzika reizēm ir ārkārtīgi intīma lieta – kad astoņdesmit cilvēki domā vienā pulsā, elpo vienā tempā, dzīvo ar vienām un tām pašām emocijām. Ja cilvēki slikti saprotas, tas traucē. LNSO oboju grupai iekšienē bija lieliskas attiecības, un tas lielā mērā ir, tieši pateicoties Vilnim. Mēs tikāmies arī ārpus darba, piemēram, kad Vilnis nopirka lauku māju, braucām viņam palīdzēt, un tas mūs cilvēciski satuvināja. Kopā arī klausījāmies ierakstus. Tas bija ļoti svarīgi, jo informācijas bija maz.

Vilnis kopā ar Uldi Urbānu daudz spēlēja ar Filharmonijas kamerorķestri – gan solo, gan dubultkoncertus. 80. gados viņi salīdzinoši daudz muzicējot ceļoja, un bieži vien Uldis par visu nopelnīto naudiņu pirka pasaulslavenā šveiciešu obojista Heinca Holligera ierakstus, nevis veda dāvanas ģimenei. Un tad mēs kopīgi tos klausījāmies, analizējām, izteicām savas domas, var teikt, mēs izaugām ar Holligera. Tas bija milzīgs dārgums, un mēs no tā ļoti iedvesmojāmies.

Par obojistu kopienu varam runāt arī šodien?

Es teiktu, ka jā. Neatceros, kad tas sākās, bet es ik pa laikam uzaicinu visus obojistus pie sevis ciemos, lai varam socializēties. Pozitīva gaisotne palīdz gan savstarpējās attiecībās, gan kopā spēlējot. Tas ir aizsācies no tiem laikiem, kad Vilnis vēl bija šeit.

Kad LNSO oboju grupā piecus gadus bija itālis Andrea Gallo, viņš arī pēc katra koncerta gribēja kopā pavadīt laiku, par to sakot: “Tas pēc tam tā uzlabo intonāciju grupā!” (*smejas*) To, protams, var dažādi saprast, bet tajā ir arī taisnība. Mēs neesam pie tā raduši, pēc koncerta visi savāc savas mantas un skrien pa mājām. Ir svarīgi labi saprasties arī ārpus orķestra. Tāpēc es aptuveni reizi gadā aicinu pie sevis visus spēlējošos obojistus, lai varam parunāties.

Esmu dzirdējus, ka Pelnēnam bijusi lieliska humora izjūta. Varbūt atceraties kādu kuriozu atgadījumu?

Pirms svarīgiem koncertiem Vilnis vienmēr gāja pagulēt. Noteikti jau skaidrs, par ko būs stāsts... Tie varēja būt 80. gadi, Dzintaru koncertzālē paredzēts koncerts, pirms kura Vilnis aizbrauca atpūsties uz savu Imantas dzīvokli. Pirmais skaņdarbs bija kāda Romualda Kalsona miniatūra, otrais – Pētera Plakida koncerts divām obojām. Vilnim orķestrī jāspēlē arī Kalsons, bet desmit minūtes pirms koncerta sākuma viņa vēl nav. Zvanām, un, protams, viņš Imantā guļ. Leca savā žigulītī un brauca uz Dzintariem, cik vien ātri tā mašīna var pabraukt. Bet Normunds Šnē bija atnācis vienkārši paklausīties koncertu. Ātri pārgērbās un no lapas nospēlēja to Kalsonu. Kad pēc pirmā skaņdarba nonācām no skatuves, skats bija smieklīgs – viens liek Vilnim kopā oboju, kāds dod bikses, cits vēl liek tauriņu. Bet pēc tam nospēlēja viņš, protams, pasakaini.

KRISTĪNES KUPČAS STĀSTS

“VILNIS PELNĒNS ĻOTI LABI PĀRVALDĪJA INSTRUMENTU, UN VARBŪT TĀPĒC NEBIJA TIK SPOŽU UN SPILGTU SEKOTĀJU UZREIZ PĒC VIŅA KARJERAS BEIGĀM.”

Oboju pirmo reizi dzirdēju, kad Pionieru pils korī, kurā dziedāju un kuru vadīja Kornēlija Krūmiņa, vienā no skaņdarbiem pievienojās mūziķis un spēlēja obojas solo. Šis instruments man tik ļoti iepatikās, ka aizbraucu mājās un teicu vecākiem, ka stājos ārā no 50. vidusskolas, mācišos Dārziņos. Pirms tam nebiju tādu instrumentu nemaz dzirdējus, bet obojas skaņa mani apbūra, un es uzreiz zināju, ka gribu to spēlēt.

Iestājos Emīla Dārziņa mūzikas vidusskolas 4. klasē, gāja ļoti grūti, jo nekādu muzikālu pamatu man nebija. Mācījās pie pasniedzēja Viļņa Nagļa. Pabeidzot mūzikas skolu, iestājos Jāzepa Vītola Latvijas

Valsts konservatorijā tieši pie tā paša brīnišķīgā mūziķa, kurš toreiz korim spēlēja solo, – tas bija Elmārs Zemovičs. Ļoti viņu cienu un ar interesi sekoju līdz viņa pētnieciskajai darbībai. Elmārs Zemovičs ir autors lieliskām grāmatām par Latvijas orķestru vēsturi.

Pēc trim studiju gadiem izdarīju izvēli un turpināju pilnveidot obojas spēli pie Viļņa Pelnēna.

Kāds bija studiju laiks pie Pelnēna?

Viņš, cik vien varēja, rūpējās par katru savu studentu. Ceturtajā kursā uzzinājām, ka Tallinas simfoniskajā orķestrī trūkst obojista. Vilnis Pelnēns ne vien mani tur ieteica, bet atbrauca man līdzī, palīdzēja kārtot formalitātes un apgūt orķestra partijas. Ar padomu un zināšanām Vilnis Pelnēns dalījās ar visiem saviem skolniekiem un studentiem, domāju, ka īpašs gandarījums viņam bija par saviem jaunākajiem studentiem – Egilu Upatnieku un Mārtiņu Zālīti, kuri sevi pierādījuši kā izcili, profesionāli mūziķi.

Varbūt tas vienkārši ir raksturīgi obojistiem – mana bijusi audzēkne mācās Berlīnē pie Vašingtona Barellas, un arī viņš mēģina noteikt katra mūziķa stiprās puses, lai pēc tam viņam palīdzētu virzīt turpmāko profesionālā mūziķa ceļu orķestrī, kameramūzikā vai spēlējot solo. Domāju, ka sākumposmā tas jaunam mūziķim ir ļoti svarīgi, sevišķi obojistam ir vajadzīgs cilvēks, ar kuru var pārrunāt visas ar instrumentu saistītās niansas, jo obojas spēle ietver arī zināmu daļu amatniecības.

Par interpretāciju runājot, Vilnim šī spēja bija fantastiska. Viņš mācīja studentiem, ka labs mūziķis jebkuru frāzi var nospēlēt tik skaisti, ka cilvēki klausīsies un teiks, ka tā uzrakstīta ģeniāli. Viņš ļoti labi pārvaldīja instrumentu, un varbūt tāpēc nebija tik spožu un spilgtu sekotāju uzreiz pēc viņa karjeras beigām.

Kādas ir atmiņas no kopīgā darba orķestrī?

Man ļoti patika, ka nopietnajos mēģinājumos, it īpaši, kad atbrauca kāds ārzemju diriģents un visiem atbildības sajūta bija sakāpināta, Vilnis tomēr jokojās un nedaudz āzēja kolēģus – cēla oboju pie mutes un rādīja iestāšanos nepareizās vietās, redzot, ka kāds neskaita pauzes. Viņam bija ļoti laba humora izjūta, bet vienlaikus atbildības sajūta mums visiem bija liela, jo prasības par toņa kvalitāti un ansambļa spēli bija augstas. Viļņa pirmā oboja turēja kopā visu koka pušaminstrumentu grupu, to noteica gan viņa personība, gan izteiktā muzikalitāte. Atceros, dažas reizes Vilnis palūdza aizvietot viņu pūtēju kvintetā, protams, tikai mēģinājumā. Šādi mēģinājumi bija kā mācību stundas interpretācijā un ansambļa spēlē.

Kas palicis prātā no kopīgajiem ārpus darba pasākumiem?

Redziet, mums jau nebija nekādu meistarklašu, neviens nebrauca un nemācīja, kā spēlēt, kā taisīt mēlītes. Nebija “niedru”, bet Vilnis kaut kur nedaudz dabūja – varbūt to sūtīja orķestrim, varbūt kaut kā caur Maskavu, tiešām nezinu. Tad mēs visi satikāmies pie viņa dzīvoklī un pavadījām kopā laiku, taisot mēlītes un klausoties ierakstus. Atceros, kā mēs ar Normundu Šnē braucām uz Šveici pie

OBOJISTI SAVĀ STARPĀ VIENMĒR BIJUŠI ĻOTI IZPALĪDZĪGI. JA KĀDAM BŪS NEPIECIEŠAMA PALĪDZĪBA, NEKAD NEVIENS NETEIKS NĒ

Heinca Holligera uz meistarklasēm. Tās bija manas pirmās meistarklases pie tālaika obojas karaļa. Noslēdzoties meistarklasēm, šveiciešu kolēģi mums iedeva pilnu čemodānu ar niedres kociņiem obojas mēlīšu izgatavošanai. Tad mūs atpakaļceļā robežsargi ilgi tirpināja, vilciens stāvēja, bet mums nācās skaidrot, ka no tiem puļķiņiem ēvelējam plāksnītes un taisām obojas mēlītes. Tiešām neatceros, kā viņi mūs palaida, varbūt viņiem vienkārši apnīka.

Obojisti savā starpā vienmēr bijuši ļoti izpalīdzīgi. Starp citu, to atzīst arī jaunā obojistu paaudze. Mēs apmeklējam cits cita koncertus. Cenšos stāstīt saviem skolniekiem, ka visi mani kolēģi ir

ipaši – gan Normunds Šnē kā izcils obojists un diriģents, gan Egils Upatnieks, kurš fascinē ar ansambli *Carion*; stāstu arī par citiem Latvijas obojistiem un viņu profesionālajiem sasniegumiem. Kopā ar Daini Cimermani meistarklašu veidā pilnveidojam sevi pedagoģijā. Mums noteikti reizi gadā ir salidojums, bet, ja kādam būs nepieciešama palīdzība, nekad neviens neteiks nē – izpalīdzēs.

MAZA ATKĀPE PAR VĒSTURISKAJIEM INSTRUMENTIEM UN PEDAGOĢIJU

Sacijāt, ka mūsdienu un seno instrumentu spēle bieži vien tiek nodalīta. Arī jūs vispirms apgūvat un aktīvi spēlējāt moderno oboju. Kā nonācāt līdz seno instrumentu pasaulei?

Orķestrī spēļu oboju un angļu ragu. Ja kaut kas tik ļoti patīk, ka kļūst par dzīvesveidu, tu mēģini saprast un uzsūkt visu, kas vien ar to saistīts. Kad strādāju orķestrī, biju t. s. regulators, līdz ar to man bija jāspēlē gan angļu rags, gan oboja *d'amour*. Tajā laikā instrumenti, protams, bija ļoti sliktā kvalitātē, bet obojisti vienmēr bijuši izpalīdzīgi, tāpēc mainījāties un cits citam aizdevām uz koncertu tos labākos instrumentus. Angļu rags, ko toreiz spēļu, bija aptuveni 50 gadu vecs, bet normāls instrumenta kalpošanas laiks mūsdienās ir pieci seši gadi, pēc tam metāls sāk nolietoties.

Ja atskatāmies uz 17.–18. gadsimtu, var secināt, ka tālaika profesionālie mūziķi spēlēja vairākus instrumentus. Viens mūziķis varēja spēlēt solopartiju ar pūšaminstrumentu, pēc tam ar kādu citu instrumentu turpināt spēlēt mazāk nozīmīgu partiju. Spēlēt dažādus instrumentus, pārvaldīt vairākas nošatslēgas, zināt par instrumentu skaņojumiem – tas viss tika prasīts no mūziķa. Skarbi sakot, nebija neviena liekēža, visi spēlēja. Vienīgā iespēja nespēlēt bija skaņdarbos ar mazāku sastāvu, bet visā pārējā laikā – samaini instrumentus un spēlēt mazāk atbildīgu partiju. Baha partitūrās izmantoti četri obojas grupas instrumenti – *oboe*, *oboe d'amore*, *oboe da caccia* un tenora oboja jeb *taille*. Visi šie nosauktie instrumenti ir mūsdienu obojas vēsturiskie priekšteči.

Neatceros, kurš man iedeva pirmās notis, kas domātas spēlēšanai ar baroka oboju, bet tolaik nemācēju tās lasīt – dīvaina atslēga, citāda paskata nošuraksts, nav taktssvītru, nav pierakstīta dinamika. Parādīju tās mūsu izcilajai klavesīnistei Ainaī Kalnciemai, un viņa man ieteica aiziet pie Māra Kupča, kurš varēšot man izstāstīt, kā tā nošulapa jāspēlē. Māris Kupčs tolaik jau spēlēja klavesīnu, bet, kopš sākām nodarboties ar senās mūzikas atskaņošanu ar vēsturisko instrumentu kopijām, pagājuši aptuveni 15 gadi.

Sākums bija ļoti grūts, vajadzēja meklēt meistarus, kas izgatavo vēsturisko pūšaminstrumentu kopijas. Zināju, ka ir japāņu meistars, kurš būvē 18. gadsimta baroka obojas kopijas, bet pie viņa ir liela rinda, jāgaida pat vairāki gadi, tomēr izrādījās, ka viņam pēkšņi ir brīva oboja, no kuras kāds bija atteicies. Tas izrādījās ļoti labs instruments ar skaistu tembru, intonatīvi stabils.

Baroka obojai ir tikai divas klapītes, tāpēc svarīgs iekšējais urbuma dziļums, toņcaurumu slīpums, kas ietekmē tembru un intonāciju. 17. un 18. gadsimtā eksistē ļoti cieša saikne starp mūziku un instrumentiem. Baroka obojas spēli mācījos pie izcilā zviedru obojista Ulfa Bjurenheda, kurš spēlēja pirmo oboju Zviedrijas Nacionālajā simfoniskajā orķestrī. Liels bija mans pārsteigums, redzot viņa vēsturisko obojas grupas instrumentu kolekciju. Mūzikas atskaņošana ar vēsturiskajiem instrumentiem un to kopijām ir aizraujoša, interesanta un pārsteigumu pilna. Tā padziļina izpildītāja zināšanas interpretācijā. Kas var būt aizraujošāks, kā spēlēt Mocarta Domažora koncertu obojai ar Mocarta laika vēsturiskā instrumenta kopiju! **Runājot par jums un pedagoģiju, atceros, sarunā pirms pāris gadiem Jurjānskolas direktors Viesturs Mežgailis sacīja, ka šajā skolā ar obojistiem problēmu nav un to netrūkst, jo šeit ir Kristīne Kupča.**

Jā, bet tas nenozīmē, ka es varu garantēt, ka mani audzēkņi pēc tam izvēlas kļūt par profesionāliem mūziķiem. Lielākoties tā nenotiek. Daudzi mani skolnieki aiziet citās nozarēs, mēdz gadīties, ka audzēknis, ko uzskatu par ģeniālu, klusi pačukst, ka vēlas kļūt par

ķirurgu. Tā notiek ar ļoti daudziem skolēniem un jauniešiem, kuri mācās oboju. Iespējams viņi izjūt to, ka šis instruments, tāpat kā mūziķa profesija vispār, kļūst par dzīvesveidu.

Ir ļoti maz tādu brīžu, kad es nedomāju par instrumenta apkopšanu, mēlišu taisīšanu, repertuāra pētišanu vai vienkārši ikdienas studijām. Domāju, tas daudzus biedē, jo ir jāgrib šim instrumentam ziedot visu savu brīvo laiku.

Ja jūs, piemēram, tagad aizietu pie Egila Upatnieka un palūgtu viņam atvērt obojas mēlišu kasti, tur gan jau būtu kādas 50 mēlītes. Bet, ja pajautāsi, cik no tām derētu koncertam, viņš paņems vienu, divas, varbūt trīs.

Nedomāju, ka kādreiz Latvijā būs ļoti daudz obojistu, bet ar tiem, kas tiešām izvēlas šo instrumentu, var rēķināties. Šogad Mūzikas akadēmijā mācās seši studenti, kas ir ļoti apsveicami. Četri no viņiem savulaik bijuši mani skolnieki. Bet arī tie audzēkņi, kas nevēl kļūst par profesionāliem mūziķiem, skolas laikā iegādājušies instrumentus, turpina spēlēt – kādā pūtējorķestrī vai ansambli, un ir simfoniskās mūzikas cienītāji.

Ko jūs, strādājot ar bērniem un mācot oboju, uzskatāt par galveno?

Viens no maniem skolēniem, topošajiem obojistiem, Rinalds Rozenlauks uz jautājumu, kas ir vissvarīgākais, lai labi spēlētu instrumentu teica – galvenais ir gribēt spēlēt!

Bet, nopietni runājot, ir dažādas metodikas, kā sagatavot ķermeni, elpu, ir vingrinājumi tikai ar mēlīti, un tie skolēniem ļoti patīk, jo ar mēlīti var izvilināt dažādas skaņas. Diezgan jautri, vismaz sākumā.

Šķiet, ka galvenais, lai labi pārvaldītu instrumenta spēli, ir sajost to kā sava ķermeņa turpinājumu, tu elpo – instruments skan, ātri kustini pirkstus – atskan virtuozas pasāžas, lēni – skaistas melodijas! Izklaušas vienkārši, bet, lai to panāktu, paiet gadi! Tas prasa lielu pacietību.

Labs skolotājs ieteiks veidus, kā gūt sekmes visātrāk. Ieteikumi var būt vienkārši, bet reizēm tieši tas ir vajadzīgs. Kopā ar audzēkņiem katru dienu mācos arī es pati. Man šķiet, ka labam skolotājam jāstāda audzēkņa prasības augstāk par savējām, jā rūpējas par katru audzēkni. Galvenais – atmodināt viņā apslēptos talantus!

Vai dodat pamēģināt viņiem arī senos instrumentus?

Vai var vēl tiešāk apgūt zināšanas par sava instrumenta vēsturi, kā mēģināt spēlēt to?

Skolēniem rādu un stāstu par instrumentiem, kurus spēļu. Viņiem patīk salīdzināt moderno un seno instrumentu svaru, iepašanos metodi, mēlišu izmēra, konstrukcijas un skaņojuma atšķirības. Esam spēlējuši vienu un to pašu gammu ar baroka oboju un mūsdienu instrumentu. Tā rodas izpratne par skaņojumu un temperāciju. Mācot instrumentu spēles vēsturi, aicinu uz nodarbībām savus kolēģus, kuri Latvijā spēlē dažādus vēsturiskos instrumentus, lai jaunie mūziķi var par tiem uzzināt. Parasti audzēkņu acis iedegas – kas zina, varbūt kāds no viņiem savu spēli pilnveidos ar kādu no vēsturiskajiem instrumentiem!

Pareiza mācīšana ir kā plūstoša upe. Plūstošam ūdenim jādod uzture, nevis jāzīnčina. ☺

Ar Egilu Upatnieku, Ievu Cimermani un Mārtiņu Zālīti